

№ 18 (611)
Май 2016 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

- ☞ **Канферэнцыя: партнёрства грамадскасці і дзяржавы –** стар. 3
- ☞ **Памяць: яўрэйскія могілкі ў Рагачове –** стар. 5
- ☞ **Захаванае: легенды Дубровенскай зямлі –** стар. 6

15 мая – свята Барыса, якога лічаць апекуном палявых працаў

Ворыва на Палессі (здымак Казіміра Мядзінскага, 1930-я гады)

✓ 3 мая ў Мінску ў Доме дружбы адбылася чарговая сустрэча членаў таварыства «Беларусь – Польшча» і гасцей з цыклу «Беларуска-польскае сумоўе». На гэты раз яна была прысвечаная 225-годдзю польскай Канстытуцыі, прынятай 3 мая

Праект заснаваны на мастацкім даследаванні аўтарам старажытных артэфектаў нацыянальнай гісторыі: княжацкіх пячаткаў, манетаў, зброі, плакатак рэлігійнага

На тым тыдні...

ша ды іншыя. Пра кнігі і аўтографы з бібліятэкі М. Ермаловіча распавёў ініцыятар правядзення канферэнцыі Міхась Казлоўскі.

✓ 5 мая ў кнігарні «Галіяфы» адбылася прэзентацыя новай кнігі Льва Казлова «3 дазволу караля і вялікага князя».

Многія памятаюць гэтае легендарнае выданне, якое выходзіла ў мяккай вокладцы ў 1992 годзе ў выдавецтве «Полымя». Новая кніга змяшчае арыгінальныя ілюстрацыі мастака Пятра Драчова, якія зрабляць цікавейшым падарожжа ў мінуўшчыну і сустрэчу з вядомымі і невядомымі гістарычнымі асобамі.

✓ 5 – 6 мая ў Мінску адбыўся Першы міжнародны навуковы кангрэс беларускай культуры, арганізатарамі якога выступілі Нацыянальная акадэмія навук Беларусі, Цэнтр

даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі, Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь. Удзельнікамі кангрэса сталі каля 330 навукоўцаў, даследчыкаў беларускай культуры з розных еўрапейскіх краінаў. Сярод абмеркаваных пытанняў былі і праблемы аховы помнікаў гісторыі і культуры, захавання нашай гістарычнай спадчыны.

✓ 6 мая ў мінскай сярэдняй школе № 21 адкрылася новая экспазіцыя Музея імя Мікалая Гастэлы. Імя Героя Савецкага Саюза М. Гастэлы было нададзена школе ў 1967 годзе. Напярэдадні 50-годдзя гэтай падзеі і 110-годдзя з дня нараджэння лётчыка ў школе і адкрываецца абноўленая экспазіцыя.

Цягам многіх гадоў настаўнікі і вучні школы вялі пошукавую працу, вывучалі факты з жыцця Мікалая Фран-

цавіча, гісторыю развіцця ваеннай авіяцыі. Матэрыялы экспазіцыі – фотаздымкі, дакументы, перыядычныя друкаваныя выданні – расказваюць пра жыццё лётчыка: яго сям'ю, вучобу, працу, баявы шлях і подзвіг у небе.

✓ 7 мая ў Слаўгарадзе прайшоў V гастронамічны фестываль «Гаспадарчы сыр». 15 мясцовых сыравараў прадставілі свае калекцыі натуральных сыроў, правялі майстар-класы па іх вырабе. Усяго для дэгустацыі і продажу былі прапанаваны больш за 50 відаў дамашняга сыру на любы густ. Гасцей фестывалю таксама чакала прэзентацыя аграсядзібаў раёна і дэгустацыя іх фірмовых страваў.

Арганізатарамі фестывалю выступаюць Слаўгарадскі раённы выканаўчы камітэт і мясцовы фонд развіцця сельскіх тэрыторыяў «Адраджэнне-Агра».

Выступае пасол К. Паўлік

1791 года. У сустрэчы прыняў удзел Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Рэспублікі Польшча ў Рэспубліцы Беларусь Конрад Паўлік, супрацоўнікі пасольства, прадстаўнікі Міністэрства замежных справаў Беларусі.

✓ 3 мая ў Нацыянальным цэнтры сучасных мастацтваў адкрыўся арт-праект мастака Рыгора Сітніцы «Прыватная археалогія».

зместу, драўлянай кульгавай скульптуры, вайсковага рыштунку.

✓ 5 мая ў Цэнтральнай раённай бібліятэцы імя Максіма Багдановіча г. Маладзечна прайшла навукова-краязнаўчая канферэнцыя «Летапісец нашай славы», прысвечаная 95-годдзю з дня нараджэння гісторыка і навукоўца Міколы Ермаловіча. Удзел у ім прэзе ўзялі Валерый Бурэнь, Навум Гальпяровіч, Вячаслаў Рагой-

Краязнаўчая
газета

падпісныя індэксы:
індывідуальны – 63320,
ведамасны – 633202

Каб немагчымае ажыццяўляць

Шаноўныя падпісчыкі, сябры, калегі!

Рэдакцыя «Краязнаўчай газеты» і грамадскае аб'яднанне «Беларускі фонд культуры», як адзін з заснавальнікаў выдання разам з Уладзімірам Гілепам, выказваюць кожнаму з вас шчырую падзяку за тое, што цягам першых месяцаў 2016 года былі разам з намі. Падпісаўшыся на газету, падтрымалі яе ў нялёгкае час выдання. Мы спадзяемся, што і надалей кожны застанецца з выданнем. Адзіная ў краіне агульнанацыянальная газета, скіраваная на вывучэнне, даследаванне, захаванне і папулярызаванне краязнаўства павінна выжыць. Будзем разам рабіць для гэтага ўсё магчымае. І тады немагчымае стане ажыццявімым!

Відаць, не варта падрабязна распавядаць кожнаму з вас, што «Краязнаўчая газета» адлюстроўвае праблемы беларускай гісторыі, культуры, дзейнасць дзяржаўных і грамадскіх устаноў і арганізацыяў, прыватных ініцыятываў, музейных і навучальных устаноў дзяржавы, распавядае аб энтузіястах у розных кутках краіны, якія саматужна (часам у адзіночку) падымаюць важны і важкі пласт – выяўленне, вывучэнне, захаванне, ахова, папулярызаванне гістарычнай і культурнай спадчыны асобнага рэгіёна, вывучэнне адметнасці розных куткоў краіны. З якіх складаецца поўнае, цэласнае бачанне ўсёй Бацькаўшчыны. З большага напісанае тут – для тых, хто пакуль не знаёмы з нашым выданнем, прачытае гэты тэкст у інтэрнэце. Можа, гэты зварот дапаможа кожнаму з нашых сяброў, як распавесці калегам, сябрам, знаёмым пра «Краязнаўчую газету» ў час падпісной кампаніі.

Таму звяртаемся да кожнага:

БУДЗЬЦЕ СЯБРАМІ, ЧЫТАЧАМІ, АЎТАРАМІ І ПАДПІСЧЫКАМІ «КРАЯЗНАЎЧАЙ ГАЗЕТЫ»!

Нагадаем таксама, што аформіць падпіску на другое паўгоддзе (а таксама на месяц, квартал) можна ў любым аддзяленні беларускай паштовай сувязі. Падпісання можна таксама і ў рэдакцыі нашай газеты (праўда, давядзецца асобнікі забіраць самастойна).

Зрэшты, ахвочыя маюць магчымасць да 25 мая падпісання на нашу газету яшчэ і на чэрвень.

Будзем радыя заставацца і быць з вамі, радыя таксама новым сябрам і рупліўцам на ніве краязнаўства!

Рэдкалегія і рэдакцыя «Краязнаўчай газеты» шчыра ўдзячная нашым чытачам і аўтарам за ўвагу да нашага выдання. Але, на жаль, часам бываюць прыкрыя выпадкі, што ўскладняюць падрыхтоўку артыкула ды ілюстрацыяў да друку. На гэта і хочацца звярнуць увагу сяброў.

Тэкст. Артыкул або нататка павінны быць набраныя ў тэкставым рэдактары Microsoft Word, захаваныя ў фармаце **.rtf**, як варыянт – **.doc**, але не **.docx** (на жаль, гэты фармат на сёння дае найбольшую колькасць памылак з-за збою). Як варыянт, могуць быць і іншыя тэкставыя рэдактары (да прыкладу, бясплатныя **AbiWord** або **OpenOffice** ды падобныя), але абавязковая ўмова – захоўваць у фармаце **.rtf**. Шрыфт (гарнітура, памер, іншыя параметры, а таксама абзацныя водступы) можа быць абраны самастойна (мы прапануем **Arial**, **13 пунктаў, паўтара інтэрвала, водступ 1,25 см**).

Пазначайце па магчымасці поўнае імя і прозвішчы асобаў, згаданых у тэксце, расшыфруйце ініцыялы аўтара артыкула, а таксама абрэвіятуры і скарачэнні.

Газета друкуе матэрыялы на беларускай мове; рэдакцыя перакладае тэксты ў скрайніх выпадках, загадзя агавораныя пры сустрэчы, па тэлефоне або праз электронную пошту.

Ілюстрацыі. Малюнкi, рысункi, фотаздымкi павінны быць захаваныя ў фармаце **.jpg (.jpeg)** або **.tiff**. Пажадана **300 кропак** на цалю (**dpi**), дапускаецца не меней за **1024, мінімум 600 пікселяў** па большым баку, ці памерам **не менш за 500 кілабайт**. Ілюстрацыі не трэба ўстаўляць у тэкставы дакумент, а прымацоўваць асобна або архіваваць некалькі фота (малюнкаў) і прымацоўваць да пісьма архіў. Не забывайцеся пазначыць, на якой ілюстрацыі хто або што адлюстравана. Калі ёсць магчымасць, пазначайце аўтарства здымка або малюнка, рысунка (або крыніцу іх паходжання).

Што ж да фота на паперы, то не дасылайце, калі ласка, ксеракопіі ілюстрацыяў.

Просім сяброў звярнуць увагу на гэтыя просьбы і рэкамендацыі пры супрацоўніцтве з рэдакцыяй «Краязнаўчай газеты». Спадзяемся, нашыя стасункі будуць плённымі і зычлівымі.

Будзем разам рабіць нашу газету з вамі «Краязнаўчую газету»!

З паштовай скрыні

Каб любіць Беларусь сваю мілую

Занепакоіў трывожны зварот галоўнага рэдактара «Краязнаўчай газеты» Уладзіміра Гілепа да чытачоў выдання. Ніколі не звяртаў увагу на тыраж газеты, таму вельмі здзівіўся, калі даведаўся, што яе выпісваюць крыху больш за шэсць з паловай соцень розных устаноў і толькі 107 чалавек індывідуальна. Нездарма ў песні пяецца: «Каб любіць Беларусь сваю мілую, трэба ў розных краях пабываць». Для чаго «ў розных краях пабываць»? Напэўна, для таго, каб параўнаць сваю краіну з іншымі. Параўнаць зелянь лясоў і гаёў, празрыстасць рэчак і азёр, драматычную і гераічную гісторыю Беларусі, праз якую бясконца хваляй на працягу стагоддзяў каціліся войны. А для гэтага яе трэба ведаць.

Выпісваю газету са дня яе заснавання, быў нават на ўстаноўчым сходзе. Калі б «Краязнаўчая газета» была не цікавай, нават пайшоўшы некалькі гадоў таму на пенсію і маючы недахоп грошай, яе не выпісваў бы!

Да прыкладу. Родам я з мястэчка Смілавічы, дзе сотні гадоў жывуць у добрасуседстве людзі многіх нацыянальнасцяў. Нядаўна прачытаў у «Краязнаўчай газеце» артыкул, у якім сцвярджаецца, што Іўе – сталіца беларускіх татароў. А мне здаецца, што Смілавічы – сталіца гэтага таленавітага і працавітага народа. Нездарма не так даўно ў Смілавічах святкавалася 600-годдзе татароў на Беларусі. Ці артыкул пра Міколу Ермаловіча, якога я асабіста ведаў. Хіба падобныя публікацыі не вучаць любіць Беларусь, яе народ, зямлю, мову, культуру? Думаю, што бяда тых, хто не ўважліва чытае «Краязнаўчую газету» – адно з самых дэмакратыч-

ных і крэйзнаўчых выданняў нашай краіны.

Чвэрць стагоддзя я быў членам КПСС – да самага прыпынення дзейнасці Камуністычнай партыі Савецкага Саюза. Я не парваў свой партыйны білет (як дэманстрацыя зрабілі гэта многія кан'юктуршчыкі), бо гэта частка маёй біяграфіі. Ці не падобныя перабудоўшчыкі ў свой час пісалі даносы на сваіх сяброў?!

У СССР партыйныя органы РЭКАМЕНДАВАЛІ арганізацыям выпісваць тыя ці іншыя

выданні. Гэтыя рэкамендацыі ў нізавых звеннях успрымаліся як ЗАГАД. Такая практыка існуе і цяпер, калі няма КПСС. Але чамусьці яе сціпла замоўчваюць. У Беларусі амаль 120 раёнаў. Калі б мясцовыя органы ўлады РЭКАМЕНДАВАЛІ на раён выпісаць хаця б дзясятка асобнікаў «Краязнаўчай газеты» (а гэта, пагадзіцеся, не шмат), то тыраж выдання адразу падвоіўся б. А студэнтаў, школьнікаў, настаўнікаў і іншых, хто цікавіцца гісторыяй нашай Радзімы і якую асвятляе «Краязнаўчая газета», – нямала.

Іншы раз трэба і адміністрацыйны рэсурс выкарыстаць. Каб жыла і квітнела Беларусь, свой уклад у асвятленне яе гісторыі, краязнаўства, культуры павінны ўнесці, лічу, і кіраўнікі абласцей, раёнаў і прадпрыемстваў.

У дні, калі праваслаўны свет адзначае найвялікшае свята – Уваскрэсенне Ісуса Хрыста, я малюся і за Беларусь. Разам з сотнямі мільёнаў людзей кажучы: «Хрыстос уваскрос! Сапраўды уваскрос!»

*Уладзімір ШУЛЯКОЎСКИ,
сябра Саюза беларускіх пісьменнікаў,
лаўрэат літаратурнай прэміі
імя Васіля Віткі*

Чарнобыль: не гасне памяці свечка...

Вясна 1986 года выдалася цёплай. Набліжаліся летнія школьныя канікулы. Хацелася болей знаходзіцца на вуліцы, дыхаць вясновым, прагрэтым паветрам. Надшоў дзень 26 красавіка. Дзеці пайшлі ў школу. Вяскоўцы шчыравалі на палетках, была пасяўная. Ніхто не падымаў панікі. Гэта тут, у нашай мясцовасці.

А што адбывалася ў суседняй Украіне?

Не адразу, а толькі 28 красавіка насельніцтва даведлася пра аварыю на Чарнобыльскай АЭС. Тэлеграфным Агенцтвам Савецкага Саюза было зроблена першае інфармацыйнае паведамленне, што прагучала ў праграме «Время».

Сёлета 22 красавіка вучні 9 «В» класа Уздзенскай СШ № 2

імя Кандрата Крапівы прыйшлі ў Цэнтральную раённую бібліятэку для сустрэчы з выдавочцам тых падзеяў Дзмітрыем Вінаградывым. 30 гадоў прайшло, але аруды памяці захоўваюць інфармацыю, каб перадаць яе наступным пакаленням – для папярэджання.

У 2013 годзе Дзмітрый Леанідавіч выдаў кнігу «Время выбрало нас». У ёй адлюстраваны рэальныя факты, звычайныя трывогі і перажыванні чалавека, які прайшоў скрозь перашкоды, які паставіў за мэту выратаваць сваё жыццё і здароўе і жыцці блізкіх людзей.

Госць распавядаў, а дзеці ўважліва слухалі. Хацелася таксама пагартыць літаратуру, прадстаўленую на выстаўцы. Выклікала цікавасць і адна з кніг Д. Вінаградава – «Хойнікшына. Легенды. Падзеі. Людзі».

Узаемакарысная размова паміж пакаленнямі доўжылася больш за дзве гадзіны. Аб патрэбнасці такога мерапрыемства сведчылі неахвотна дзяцей пакідаць Літаратурную гасцёўню, іх удзячнасць.

*Ліяна ТАПАДЗЭ,
бібліятэкар Уздзенскай ЦРБ
імя П. Труса*

Канферэнцыя

Пытанні партнёрства грамадскасці і дзяржавы

З 30 красавіка па 1 мая на тэрыторыі аграрна-вытворчага комплексу «Наносы-Наваселле» адбылася навукова-практычная канферэнцыя Беларускага добраахвотнага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры «Праблемы аховы і інтэрпрэтацыі помнікаў гісторыі і культуры. Грамадска-дзяржаўнае партнёрства». Сярод удзельнікаў канферэнцыі былі сябры Таварыства, прадстаўнікі рэгіянальных устаноў культуры, беларускіх ВНУ, музейных і архіўных устаноў, органаў дзяржкіравання, Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, недзяржаўных камерцыйных прадпрыемстваў і грамад-

скіх аб'яднанняў. Канферэнцыя адбылася пры падтрымцы Фонду Конрада Адэнаўра і ПТУП «Наносы-Наваселле».

На пленарным пасяджэнні і пад час працы секцыяў абмеркавання праблемы аховы помнікаў гісторыі і культуры, метадык даследчых і рэстаўрацыйных працаў, удзелу грамадскасці і профільных спецыялістаў у ахове гісторыка-культурнай спадчыны, праблемы выбудовы партнёрскіх стасункаў паміж грамадскімі аб'яднаннямі ды ініцыятывамі з дзяржаўнымі органамі і камерцыйнымі структурамі па шматлікіх пытаннях нарматываў, інспектарскай дзей-

насці, рэстаўрацыі помнікаў архітэктуры.

Пад час працы канферэнцыі адбыўся абмен думкамі і дыскусія вакол апошніх нарматыўных прававых актаў, якія рэгулююць дзейнасць у сферы археалогіі, абмеркаваны шэраг спрэчных палажэнняў Кодэкса аб культуры Рэспублікі Беларусь, які рыхтуецца для разгляду ў другім чытанні Палатай прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь.

Па выніках працы канферэнцыі быў выпрацаваны праект рэзалюцыі, у якім прапанавана пашырыць ролю грамадскасці, спецыялістаў з дзяржаўнай і недзяржаўнай сферы ў законатворчай і нарматываў дзейнасці, пры правядзенні навуковых даследаванняў на аб'ектах гісторыка-культурнай спадчыны і пры распрацоўцы навукова-практычнай дакументацыі для правядзення рэстаўрацыйных працаў. Асобным пунктам у рэзалюцыі адзначана неабходнасць стварэння Дзяржаўнай інспекцыі па ахове гісторыка-культурнай спадчыны, падпарадкаванай Савету Міністраў Рэспублікі Беларусь.

Антон АСТАПОВІЧ,
старшыня БДАПГК

А. Астаповіч пад час канферэнцыі

Вёска ў кадрах

Літаратурны музей Пётруся Броўкі распачынае музейны марафон #БудзьПётрусём з адкрыцця выставы літоўскага фатографа Рамуальдаса Вайткуска «Візуальныя лісты вёскі Плашкяй».

«Вёска змяняецца – частка іх проста знікае, паколькі многія жыхары эмігруюць, а вярнуўшыся з-за мяжы, яны ствараюць ужо іншую вёску і іншае асяроддзе. Праз 10 – 15 гадоў такіх сюжэтаў ужо не застанеца», – кажа Р. Вайткус.

Выстава «Візуальныя лісты вёскі Плашкяй» – гэта цыкл сацыяльнай фатаграфіі, працягласцю амаль у 12 гадоў, пра жыццё жыхароў вёскі, іх побыт, традыцыі і навакольні свет, а таксама пра стасункі паміж сабой.

Тут вы не знойдзеце пастановачнай фатаграфіі альбо прыгожа зрэжысаванага кадра – усё захавана ў цяперашнім часе, як яно ёсць на самой справе. Аўтара цікавіць гісторыя жыцця кожнага чалавека, таму да фатаграфіяў прыкладаюцца і кароткія апісанні. Гэта дазваляе шырэй зірнуць на сутнасць сітуацыі і яе значнасць.

Адкрыццё выставы 14 мая а 17-й гадзіне (уваход вольны).

Звесткі аб дзейнасці Дабрачыннага фонду «Любчанскі замак» па матэрыялах гадавой справаздачы і бухгалтарскага балансу за 2015 год

1. Колькасць заснавальнікаў фонду 1 чал.
2. Кошт маёмасці (чыстыя актывы) складае 11 020 863 тыс. руб.

У тым ліку:

- маёмасць і сродкі, перададзеныя заснавальнікам 114 400 тыс. руб.;
 - дапамога, аказаная заснавальнікам, добрачынна на пастаяннай аснове выконвае абавязкі дырэктара фонду, для дзейнасці фонду прадставіў офіс і аўтатранспарт;
 - паступленні ад праведзеных мерапрыемстваў адсутнічаюць;
 - прыбыткі ад прадпрыемльнасці адсутнічаюць;
 - грашовыя паступленні 2 599 529 тыс. руб.;
 - добрачынная дапамога будаўнічымі матэрыяламі адсутнічае;
 - выкананыя працы на суму 7 830 458 тыс. руб.
3. Расходы (усяго за 13 гадоў дзейнасці фондам было засвоена) 10 725 301 тыс. руб.
 4. Унітарныя прадпрыемствы, гаспадарчыя таварыствы не ствараліся і ўдзелу ў дзейнасці такіх юрыдычных асобаў фонд не прымаў.

Справаздача зацверджаная на сумесным сходзе Апякунскай рады і Кіраўніцтва фонду 28.04.2016 г.

Дырэктар

І.А. Пячынскі

Справаздача дзейнасці фонду за 2015 г. адбылася 28.04.2016 г. Разглядаліся пытанні фінансавай і гаспадарчай дзейнасці і выкананне плана працаў. Апякунская рада і праўленне фонду далі добрую адзнаку дзейнасці фонду за 2015 г., зацвердзілі справаздачу аб гаспадарчай дзейнасці, бухгалтарскі баланс, Акт рэвізійнай камісіі за 2014 – 2015 гг. і план працаў праўлення фонду на 2016 г.

Адзначалася, што летась, які раней, фінансавую дапамогу фонду аказаў даўні сябра Любчанскага замка ААТ «Прыорбанк» (кіраўнік С.А. Касцючэнка).

У 2015 г. у працах прынялі ўдзел 225 валанцёраў, якія цягам пяці летнікаў, некалькіх суботнікаў, а таксама па выхадных і святочных днях адпрацавалі 1 305 чалавека-дзён. Падзяку атрымалі моладзевыя аб'яднанне БАСА (Беларуская

асацыяцыя студэнтаў-архітэктараў), студэнты БНТУ, БДТУ і БДУ, іншыя.

Статыстыка фонду за 13 гадоў сведчыць, што агулам на замку папрацавалі 2 186 валанцёраў, а колькасць працадзён складала 16 226.

У сваёй справаздачы дырэктар фонду І.А. Пячынскі адзначыў, што справаздачны год па складанасці выкананых працаў быў самым цяжкім і адказным, адначасова самым цікавым для валанцёраў. У мінулыя гады шмат высілак трацілася на нарыхтоўку будматэрыялаў і выкананне падрыхтоўчых працаў. У мінулым жа годзе асноўным было выкананне рэстаўрацыйных працаў на фасадах. Адначасова праводзіліся геалагічныя і археалагічныя даследаванні, працы па захоўванні парку.

Дадаткова да запланаванага на 80 % адрэстаўраваныя ўязныя брамныя слупы, што на ўездзе на тэрыторыю замка.

Аднак самымі галоўнымі былі працы, на якія патрачана 70 % часу. Гэта выкананне сграфіта на фасадах Брамнай вежы.

Нягледзячы на тое, што ўжо меўся вопыт выканання сграфіта, набыты пры аднаўленні Валанцёрскай вежы, былі запрошаны маладыя манументалісты Л.Ю. Несцярук і М.Г. Сухамлінаў. Сграфіта выканана амаль на 100 кв.м. фасадаў, на што затрачана каля 900 праца-дзён. Прыблізны мінімальны кошт выканання сграфіта склаў бы каля 400 мільёнаў рублёў, ці амаль ўсю гадавую фінансавую дапамогу фонду.

Другі год нам дапамагаюць

праводзіць археалагічныя даследаванні спецыялісты Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры Нацыянальнай акадэміі навук Рэспублікі Беларусь. Непасрэдна на раскопках працавалі археолагі кандыдат гістарычных навук Л. Калядзінскі і У.У. Хартановіч. Аб'ём раскопак склаў 190 куб.м.

Як і ў мінулыя гады, працы праводзіліся пры кансультацыйнай падтрымцы выкладчыкаў БНТУ доктара архітэктуры, прафесара У.В. Трацяўскага, дактароў тэхнічных навук, прафесара Ц.М. Пецольда і М.У. Нікіценка, кандыдата тэхнічных навук А.І. Згіроўскага.

Больш падрабязна з удзельнікамі летнікаў і працамі можна пазнаёміцца на сайце фонду lubcsza.by.

Стагоддзі Беларускай Культуры

Посвяд з 2016-га

Як вынішчалася памяць

Кніга Юркі Віцьбіча «Наша спадчына прамаўляе» (Мінск: Харвест, 2015) уяўляе сабою цыкл нарысаў, прысвечаных помнікам архітэктуры і культуры старажытнай Беларусі. Аўтар пісаў іх у 1969 – 1970-я гады і агучваў у перадачах Беларускай рэдакцыі радыё «Свабода».

Выданне складаецца з пяці частак: «Віцебшчына», «Гарадзеншчына», «Міншчына», «Брэстчына», «Магілёўшчына і Гомельшчына». У іх распавядаецца пра выбітныя помнікі архітэктуры гэтых рэгіёнаў. Юрка Віцьбіч піша пра гісторыю гарадоў і вёсак, помнікі архітэктуры, легенды і паданні, звязаныя з імі, цытуе навуковыя працы і артыкулы з перыядычнага друку, а таксама дзеліцца ўражанымі і думкамі пасля наведвання гэтых мясцінаў, успамінамі, якія запісаў ад мясцовых жыхароў.

У нарысах Юрка Віцьбіч асуджае свядомую і мэтанакіраваную палітыку «беларускага адзела КПСС» па знішчэнні старажытных святыняў. Як піша ва ўводзінах аўтар: «Да знішчэння помніка Аляксандру Другому спрычыніўся дэкрэт Саўнаркама

РСФСР ад 12 красавіка 1918 года. Паводле гэтага дэкрэта, на працягу двух тыдняў, да 1 траўня, падлягалі разбурэнню па ўсёй краіне тыя помнікі царам ды іхным слугам, што не былі каштоўнымі з гістарычнага або мастацкага боку».

«Пад кіраўніцтвам Леніна быў знішчаны помнік Аляксандру Другому, які, у супрацьлежнасць менскаму помніку яму ж, быў высокамастацкім і сугучным архітэктурнаму ансамблю Крамля. ...Не трэба дзіў давацца, чаму ў сталіцах і на перыферыі на-тхнёныя правадаром і ахопленыя рэвалюцыйным палам «таварышы мальковы» ўправіліся знішчыць безліч рэлігійных старадаўніх». «...І надзвычай паказальна, што ў 1935 годзе ў Полацку помнік Леніну паставілі на месцы наймысна дзеля гэтага разбуранага абеліска ў гонар герояў вайны 1812 года».

Першая частка кнігі – «Віцебшчына» – пачынаецца з нарыса пра Рагвалодаў камень каля вёскі Дзятлава Аршанскага раёна. Камень ушаноўваўся як святыня, над ім пабудавалі Барыса-Глебскую царкву. На жаль, гэтая святыня страчаная.

Аўтар нарыса ў верасні 1939 года пад час навуковай экспедыцыі па ахове помнікаў гісторыі і мастацтва на месцы каменя знайшоў толькі яго рэшткі, пра што і склаў адпаведны дакумент, у якім адзначыў: «...Рагвалодаў камень быў падарваны 10 чэрвеня 1936 года падрыўнікамі, што нарыхтоўвалі камень для пабудовы аўтамагістралі Масква – Менск... На плошчы ў 40 квадратных метраў цяпер ляжыць 28 буйных і дроб-

ных аскепкаў, з якіх на 12 можна зайважыць сляды крыжа і надпісу... Так загінула найвыдатная святыня беларускага народа, пакінуўшы на сабе след і ў шмат якіх навуковых працах і ў незлічонах народных паданнях. І найрадзі разумеюць тамтэйшыя падрыўнікі, што ўся магістраль Масква – Менск каштуе менш за Рагвалодаў камень», – піша Юрка Віцьбіч. Варта дадаць, што на адкрытай экспазіцыйнай пляцоўцы мінскага Музея гісторыі дарожнай гаспадаркі пастаўлены Рагвалодаў камень – сімвал-копія страчанай святыні.

У наступным артыкуле, «Аб чым крычалі камяні», аўтар піша пра Барысаў камень каля вёскі Высокі Гарадзец Талачынскага раёна. Людзі стварылі пра яго мноства паданняў і далі назву Кравец, а беларускі навукоўца Еўдакім Раманаў расчытаў на ім надпіс «Господи, помози рабу своему Борису»; у 1898 годзе над каменем пабудавалі капліцу, яму прысвечаныя шматлікія навуковыя працы. Аднак 14 ліпеня 1937 года яго таксама падарвалі будаўнікі аўтамагістралі Масква – Мінск. Сумны лёс напаткаў і вядомы па беларускім фальклору і навуковай літаратуры 400-гадовае Сокараўскі крыж. У 1932 годзе яго разбурылі брукаўшчыкі для рамонтна шашы паміж Лепелем і Улай.

У іншых нарысах з сумам адзначаецца, што ў Віцебску быў разбураны Мікалаеўскі і Успенскі саборы, Уваскрасенска-Рынкавая, Святой Тройцы і Дабравешчанская царквы і іншыя тутэйшыя ўнікальныя помнікі (Успенскі сабор, Уваскрасенска-Рынкавая і Дабравешчанская царквы цяпер адноўлены). У Полацку былі знішчаныя манастыр Св. Барыса і Глеба, касцёл Св. Стэфана (Мікалаеўскі сабор), фота якіх цяпер можна ўбачыць толькі на старонках кнігі пра архітэктурную Беларусь. У Оршы былі разбура-

ныя Пакроўская царква, касцёл Св. Антонія.

Шмат помнікаў старадаўняга Мінска былі знішчаныя ў мірны час: Петра-Паўлаўскі сабор, царква Багамаці Казанскай, Спаская царква, касцёл Св. Тамаша Аквінскага (цяпер на яго месцы Палац Рэспублікі) і касцёл Св. Войцеха.

У Магілёве ў 1930-я гады разбурылі Язэпаўскі кафедральны сабор, які Юрка Віцьбіч параўноўвае з Луўрам у Парыжы і з Малым Трыянонам у Версалі. У 1938-м разбурылі драўляную синагогу XVII стагоддзя, у 1950-я гады быў знішчаны найвыдатны помнік ранняга барока Богаўленскі сабор, не захавалася шмат іншых выдатных помнікаў архітэктуры.

Чытача абавязкова зацікавіць нарыс Юркі Віцьбіча пра падарожжа ў вёску Крошын. Там ён наведваў касцёл Божага Цела і адшукаў на цвінтары магілу паэта Паўлюка Вагрыма, агледзеў Вагрымаву кузню, а таксама запісаў успаміны мясцовых жыхароў пра паэта і яго бацьку.

Кніга дае магчымасць параўнаць стаўленне да помнікаў архітэктуры ў 1930 – 1970-я гады і цяпер. Выданне багата ілюстраванае старымі фотаздымкамі і малюнкамі помнікаў архітэктуры, а таксама іх сучасным выглядам (калі захаваліся да нашага часу). Некаторыя помнікі былі адрэстаўраваныя ці адбудаваныя ў наш час. Аднак патрабуюць належнай аховы і рэстаўрацыі сядзіба Радзівілімонты ў вёсцы Чырвоная Зорка Клецкага раёна, млын у вёсцы Зарачча на Браслаўшчыне, касцёл Св. Міхаіла Арханёла ў Мсціславе ды шмат іншых знядбаных помнікаў.

Кніга будзе карыснай краязнаўцам, архітэктарам, рэстаўратарам і ўсім тым, хто цікавіцца гісторыяй і культурай Беларусі.

Алесь САЧАНКА

Краю светлага слаўны сын

У межах Года культуры Карэліцкая раённая бібліятэка арганізавала вечар памяці да 80-годдзя з дня нараджэння паэта Рамана Тармолы-Мірскага «...Нездарма ж ты, Тармола-Мірскі, краю светлага слаўны сын».

Пад час вечарыны ўспамінамі пра Рамана Якубавіча падзяліліся паэт, драматург, крытык А. Вярцінскі, дацэнт, кандыдат тэхнічных навук

С. Карповіч – наш зямляк з г.п. Мір, былая дыктарка беларускага тэлебачання, актрыса А. Ястраб, а таксама пляменніца творцы С. Пучко. Пра су-

стрэчы з земляком распавялі мясцовыя паэты І. Вярбіцкі і Г. Калтунова, вершы Р. Тармолы-Мірскага чыталі М. Башко і К. Сірыўля.

Пад час вечарыны гучалі ўрыўкі запісу М. Аўрамчыка пра студэнцкія гады Р. Тармолы-Мірскага. Жонка паэта Н. Тармола прадставіла запісы вершаў пра маці, радзіму, каханне ў выкананні іх аўтара. Да імпрэзы супрацоўнікі раённай бібліятэкі падрыхтавалі прэзентацыю пра жыццё зямляка і кніжную выстаўку па яго творчасці «Мой верш – мая споведзь». Музычныя нумары прадставіла народная вакальная група «Віланэла» Карэліцкай дзіцячай школы мастацтваў.

Н. КАЗАРЭЗ,
метадыст адзела бібліятэчнага
маркетынгу Карэліцкай РБ
Фота намесніка
дырэктара Карэліцкай РБ
Л. ТРАФІМЧЫКА

Мікалаеўскі сабор у Віцебску
(фота 1942–1943 гг.)

Тупічэйскі манастыр у Мсціслаўлі.
Зруйнаваны ў 1960-я гг.
(Фота пач. ХХ ст.)

Выданні краязнаўцаў краіны

Намаганьнямі суседзяў

У пачатку года ў Рагачоўскай цэнтральнай раённай бібліятэцы адбылася прэзентацыя першага нумара сумеснага альманаха краязнаўцаў Жлобіншчыны і Рагачоўшчыны – «Рагачоўскі сшытак» (пра выданне пісала «Краязнаўчая газета» ў № 12). Дадамо тут, што даследчыкі мінуўшчыны з Рагачова і Жлобіна сабраліся разам 10 студзеня ў Рагачоўскім дзяржаўным музеі «Народная слава» і вырашылі аб'яднаць намаганні ў вывучэнні гісторыі некалькі адзінага краю – Рагачоўскага павета, у склад якога ўва-

ходзіла і большая частка сучаснага Жлобінскага

А. Чарняўскі

раёна. Тады ж было прынятае рашэнне аб стварэнні свайго друкаванага выдання.

Адзін з артыкулаў я і прапануючытачам «Краязнаўчай газеты». Дадам толькі некалькі словаў пра яго аўтара. Андрэй Чарняўскі нарадзіўся ў 1979 г. у Рагачове. Скончыў Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Ф. Скарыны. Працуе настаўнікам у Збароўскай школе, што на Рагачоўшчыне. Яго матэрыялы па краязнаўстве ўжо друкаваліся ў газетах «Звязда», «Свабоднае слова» (Рагачоў), іншых выданнях.

Мікалай ШУКАНАЎ,
сябра рэдакцыйнай калегіі
альманаха «Рагачоўскі сшытак»,
г. Жлобін

1970 гг.). Могілкі маюць выгляд прамакутніка памерам прыкладна 200x100 метраў. На старых могілках знаходзіцца больш за 180 каменных надгробкаў (мацэваў). Самая старая мацэва, вядомая сёння, датуецца 1828 г.

Мацэвы вырабленыя з граніту, валуноў, некаторыя – з мармуру. Адна мармуровая мацэва мае з боку гравіроўку «Вільня...»: відаць, яе замаўлялі ў віленскага майстра. Кожная літара выбівалася асобна і мела свой кошт.

На кожнай мацэве змяшчаецца эпітафія. Традыцыйна ў яўрэйскай культуры эпітафіі складаліся на іўрыце і мелі пэўную структуру. Эпітафіі на мацэвах мужчынаў пачыналіся з абрэвіятуры, што азначае – «тут пахаваны», а на жаночых: «тут пахаваная». Абавязковым было напісанне дабрачыннасцяў памерлага,

העונצה השאה
ויקריש הניד
בייל קחצי ר' תב
צערט דא טי פ'נו
הבצוה

Тут пахаваная
Жанчына сціплая
Дзіна Сіркіна
Дачка р. Іцхака Лейба
Памерла 19 адара 1913
Няхай будзе душа яе завязаная ў вузел жыцця

На мацэвах выяўленая культывая сімволіка. Сярод значных матэрыялаў на адной мацэве зробленая выява рук, што дабраслаўляюць, з разведзенымі папарна пальцамі, над імі – карона. Гэта магіла коэна, яўрэйскага святара, род якога пачынаецца ад першасвятара Аарона. Карона, выяўленая над эпітафіяй, – сімвал высокапаноўнага чалавека, яна мае назву «Карона добрага імя». Другі пашыраны матэрыял на мацэвах – падсвечнік-мінора, старажытны атрыбут храма, вядомы як сімвал іудаізму. Падсвечнік і свечкі на мацэвах сведчаць аб жаночым пахаванні, гэта знак жаночай чысціні. Цікавасць уяўляе помнік у выглядзе дрэва з абсечанымі галінкамі – гэта сімвал жыцця і адпа-

Яўрэйскія могілкі горада Рагачова

Даследчыкам мінулага, як і жыхарам горада Рагачова, мала што нагадвае аб яўрэйях, якія жылі ў нашым горадзе на працягу некалькіх стагоддзяў. Паводле перапісу насельніцтва Расійскай Імперыі, у 1897 г. у Рагачове пражывала 9 038 чалавек, у тым ліку яўрэяў – 5 040 чалавек, беларусаў – 1 868, рускіх – 1 380 чалавек. Перапіс 2009 г. зафіксаваў, што ў Рагачове і раёне пражывала 39 чалавек, якія пазначылі сваю нацыянальнасць як яўрэйскую.

Яўрэйскае насельніцтва са сваёй асаблівай культурай, мовай, літаратурай, духоўнымі пошукамі панавала ў горадзе больш за трыста гадоў. Рагачоў у канцы XVIII ст. быў адным з першых цэнтраў рэлігійнага

руху хасідызму. Падзеі XX стагоддзя – Халакост, калі было знішчана больш за 4 000 яўрэяў-рагачоўцаў, ды эміграцыі – прывялі да распаду традыцыйнага яўрэйскага мястэчка з яго сацыяльнай структурай, да страты ведання яўрэйскай мовы і культуры, адыходу ад рэлігіі і традыцыйнага ладу жыцця. Бадай што адзінае месца, якое захоўвае памяць пра амаль зніклы народ, – гэта яўрэйскія могілкі. Яны

знаходзяцца на высокай тэрасе берага Дняпра па вуліцы Саннікава, паміж 1-м Калгасным завулкам і катэджным пасёлкам. Гэты раён у горадзе называецца КСМ, альбо Кірпічны.

Па сваёй значнасці могілкі з'яўляюцца другім пасля сінагогі прадметам увагі яўрэйскай грамады. Паўсюль, дзе сяліліся яўрэі, яны імкнуліся знайсці месца пад могілкі. Адзінае дакументальнае сведчанне аб могілках ёсць на плане горада 1783 г. Як лічаць навукоўцы, ад гэтай даты трэба адняць пяць дзясят гадоў, каб даведацца пра час узнікнення грамады ў мястэчку.

Рагачоўскія могілкі – адны з самых вялікіх могілак, што захаваліся ў Гомельскай вобласці. Месца для іх было выбрана згодна з усімі канонамі: каля ракі, на вяршыні ўзгорка (у нашым выпадку – на высокай тэрасе), адлегласць ад людскога жылля складае 25 метраў. Яшчэ ў пачатку XX ст. могілкі былі агароджаныя плотам, уваход аддзяляла брама. Могілкі фактычна знаходзіліся за горадам. Пахаваннем памерлых і падтрыманнем могілак у добрым стане займалася пахавальнае брацтва. Сыны павінны былі паставіць помнік бацькам: заповіт павагі дзеці мусяць выконваць і пасля іх смерці. Муж абавязаны зрабіць помнік памерлай жонцы, а жонка – памерламу мужу.

Могілкі ўмоўна падзяляюцца на дзве часткі: старыя (сярэдзіна XIX – пачатак XX ст.) і новыя (1940 –

напрыклад, для мужчынаў: «Добрае імя лепш за добры ялей, а дзень смерці – за дзень нараджэння»; для жанчынаў – «Жонку сумленную хто знойдзе? Вышэй за пярліну кошт яе». Далей ішло імя памерлага ці памерлай, пасля яго ставілі абрэвіятуру «дабраславёная памяць яго/яе». У канцы эпітафіі пісалі звычайна абрэвіятуру – «Няхай будзе душа яго/яе завязаная ў вузел (вечнага) жыцця». Дата смерці пазначалася па яўрэйскім календары.

Вось прыклад эпітафіі і яе пераклад (з запісаў палявога дзённіка Веры Гайліс, Львоў; каталагізацыя рагачоўскіх могілак, 2015 г.):

чынку ў раі альбо сімвал перарванага жыцця. Сустрэкаюцца мацэвы з зоркай Давіда – сімвалам прыналежнасці да яўрэйскага народа.

Неабходна захаваць яўрэйскія могілкі Рагачова, таму што мацэвы з эпітафіямі з'яўляюцца значнымі гістарычнымі крыніцамі. Эпітафіі на іўрыце змяшчаюць важную генеалагічную і гістарычную інфармацыю, некаторыя з іх з'яўляюцца сапраўднымі літаратурнымі творами. Акрамя таго, разны дэкор помнікаў XIX ст. – прыклад яўрэйскага дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва.

Андрэй ЧАРНЯЎСКІ

Царкоўнае краязнаўства

Дамавая царква Гродзенскага архірэйскага дома

Да 1940-х гг. адным з цэнтраў праваслаўнай царквы ў Гродне быў архірэйскі дом на сучаснай вуліцы Горкага, дзе месцілася рэзідэнцыя епіскапаў Гродзенскай епархіі. Гэты будынак у 1849 г. быў прададзены памешчыкам Леапольдам Валіцікам праваслаўнаму ведамству для размяшчэння архірэйскай рэзідэнцыі і жылля для святароў. Акрамя гэтага, у розныя гады ў архірэйскім доме дзейнічалі псаломшчыцкія курсы, ікананісная майстэрня, знаходзіўся царкоўна-археалагічны музей, а ў 1919 г. размяшчалася нават беларуска-літоўская ваенная камендатура горада. Адным з галоўных атрыбутаў будынкаў такога роду была наяўнасць у іх дамавых храмаў.

У 2014 г. у Літоўскім дзяржаўным гістарычным архіве аўтарам гэтых радкоў быў выяўлены цікавы дакумент – вопіс дамавой царквы Гродзенскага архірэйскага дома і яе маёмасці. Гэты дакумент уяўляе сабою сшытак памерам А4 з рукапісным тэкстам. Ён не мае дакладнага датавання, але, калі меркаваць па змесце, быў напісаны не пазней за 1905 г. У вопісе ёсць звесткі аб месцазнаходжанні дамавой царквы архірэйскага дома і яе інтэр'еры. Так, згодна з дакументам, царква была створаная па распараджэнні епіскапа Брэсцкага, вікарыя Літоўскай епархіі Яўгенія (Шэрашылава) у 1873 г. і асвечаная ў гонар Віленскіх пакутнікаў Антонія, Іаана і Яўстафія. Яна знаходзілася на другім паверсе будынка з правага боку ад параднай лесвіцы. У самой царкве над уваходнымі дзвярыма знаходзіліся хоры для пеўчых, куды з 1905 г. вяла асобная драўляная лесвіца з параднага ўвахода. Як было пазначана ў дакуменце, «в церкви два света по сем окон вверху и внизу с надлежащей отделкой».

Па вопісе можна прасачыць асноўныя рысы інтэр'ера храма. У алтары знаходзіўся драўляны прастол на цагляным падмурку вышыняю 20 вяршоў. Іканастас, горныя месца храма і царскія вароты былі зробленыя з дубу і мелі разьбяное аздабленне. На царскіх варотах былі размешчаныя іконы Дабравешчання Прасвятой Багародзіцы і чатырох евангелістаў, уверсе – выява Святога Духа. Верх іканастаса быў увянчаны трыма крыжамі. Па правы бок ад царскіх варотаў размяшчалася ікона Збавіцеля, а злева – ікона Божай Маці. На паўночных дзвярах іканастаса знаходзіўся абраз пакутніка Яўгенія, на паўднёвых – прападобнага Максіма Грэка. Перад іканастасам размяшчаліся два зробленыя з дубу клірасы. У алтары на горным месцы была ікона Праабражэння Гасподняга. Далей у дакуменце ідзе пералік і характарыстыка іконаў у храме, сярод іх – абразы Віленскіх пакутнікаў, прападобнапакутніка Афанасія Брэсцкага, пакутніка Гаўрылы Беларускага, Прасвятой Багародзіцы Кіева-Пячорскай і інш.

У канцы дакумента ёсць інфармацыя аб званіцы храма. Яна знаходзілася на паўднёвым баку архірэйскага дома на балконе трэцяга паверха. На званіцы размяшчаліся пяць званоў: адзін вялікі і чатыры маленькія.

У вопісе не пазначана, хто з'яўляўся яго аўтарам ці складальнікам. Мяркуем, што гэтая інфармацыя будзе карыснай для будаўнікоў і архітэктараў, якія сёння займаюцца рэстаўрацыяй і аднаўленнем будынка, што на пачатку 1990-х гг. быў вернуты праваслаўнай царкве.

Аляксандр ГОРНЫ,
г. Гродна
Фота з сайта orthos.org

Гродзенскі архірэйскі дом. Сучасны выгляд

Легенды Дубровенскай зямлі

З даўніх часоў ходзіць па зямлі мноства легендаў... Перадаюцца яны ад аднаго чалавека да іншага, унукі запісваюць іх ад бабуляў і дзядуляў. А што ж такое легенда? У шырокім значэнні гэта недакладнае апавяданне пра факты рэчаіснасці, прыблізны сінонім паняцця «міф». Звычайна галоўнымі героямі апавядання становяцца звышнатуральныя сілы, богі і

шых дзён. Побач раслі высокія і магутныя дубы, а цераз раку быў перакінуты прыгожы разьбяны мост.

Пан быў адзінокім чалавекам: жонка памерла, пакінуўшы малую дачку. Вельмі любіў пан сваё дзіця, нічога для яе не шкадаваў і бярог больш за ўсё на свеце. Паненка была прыгожай, вельмі любіла гуляць уздоўж ракі і, узіраючыся ў паверхню

паненку. Пра пана вядома, што ў гады рэвалюцыі яго сядзіба была спаленая, а яму давялося з'ехаць. Што было з ім далей, ніхто не ведае. Але жыхары вёскі часта назіраюць, як шукальнікі скарбаў прыязджаюць да ракі і спрабуюць знайсці ў вірах месца пахавання панскай дачкі. І толькі ліпы сядзібнай алеі засталіся адзінымі маўклівымі сведкамі тых падзеяў.

Яшчэ адна цікавая легенда, якую я чула яшчэ ў маленстве, распавядае пра паходжанне незвычайнага каменя, які хаваецца ў Кіраеўскім гаі. Справа ў тым, што месца, дзе знаходзіцца камень, само па сабе ўнікальнае. Пасярод лесу ёсць глыбокі роў, у якім б'е крыніца са смачнай і гаючай вадой. Побач на ўзгорку – могілкі былога фальварка Барадзінцы, там на ўскраіне і трэба шукаць камень. На выгляд ён шэрага колеру, дзе-нідзе ёсць налёт, падобны да іржы. Калі добра разгледзець камень, можна заўважыць, што паверхня з аднаго боку няроўная і нагадвае кроплі, якія маглі ўзнікнуць пры плаўленні.

Мясцовыя жыхары расказваюць гісторыю аб тым, што камень і яго аскепкі ўпалі з неба, нібыта метэарыты. Зваліўшыся на зямлю, камень знішчыў частку гаю, а аскепкі прабілі падземны ручай і далі выхад на паверхню. Дакладна невядома, праўда гэта ці выдумка, але шмат людзей наведваюць гэтыя мясціны, ідуць да жыватворнай крыніцы і да каменя, які з цягам часу таксама надзялілі лячэбнымі ўласцівасцямі. Кажуць, што ад яго ідзе добрая энергетыка, да яго абавязкова трэба дакрануцца, асабліва жанчынам, якія не могуць мець дзяцей. Магчыма, што мясцовыя жыхары заўважылі гаючыя ўласцівасці каменя і, каб ацаліць яго, пачалі хаваць побач з ім нябожчыкаў. Таксама людзі пабачылі, што сосны, якія растуць у Грутавым рове, – скручаныя і крывыя, нібы гэта касмічны пыл і радыяцыя ад таго ўпаўшага метэарыта так уплываюць на дрэвы.

Вось такія легенды бытуюць на Дубровенскай зямлі. Як і многія іншыя, напрыклад, аб Юр'евым востраве, аб Дубе-асілку, аб Пятровым крыжы, аб крыніцы ў Грутавым рове, аб возеры з назвай Чортава вока, яны маюць права на жыццё. Прачытаць іх можна ў зборніку «Легенды Дубровенскай зямлі», які ёсць у кожнай з бібліятэкаў раёна.

Надзея ДУДАРАВА,
загадчык аддзела
бібліятэчнага
маркетынгу і рэкламы
Дубровенскай ЦРБ

Гара Барадок у вёсцы Ляды

героі. Падзеі ў легендзе нярэдка перабольшваюцца, дадаецца шмат выдумкі. Таму навукоўцы не лічаць легенды цалкам пэўнымі гістарычнымі сведчаннямі, аднак не адмаўляюць, што ў большасці сваёй легенды заснаваныя на пэўных рэаліях.

Дубровенская зямля таксама поўніцца мноствам легендаў. Адну з іх запісала журналіст, педагог і пісьменнік Аталія Беленькая са словаў свайго бацькі – фалькларыста, сябра Саюза пісьменнікаў Сямёна Мірэра (1904 года нараджэння).

Адным з самых цікавых месцаў у вёсцы Ляды з'яўляецца гара Барадок. Паводле падання, раней, калі гары яшчэ не было, тут разышлася зямля, і ў яе правалілася царква. З часам частка царквы, якая засталася на паверхні, засыпалася зямлёй, абрасла дрэвамі і травой. Так і ўзнікла ці то гара, ці то курган – Барадок, археалагічны помнік далёкіх часоў. Некаторыя людзі хадзілі да яе, прыкладвалі вуха да зямлі і слухалі, як гудзе падземная царква. Мяркуюць, што даўным-даўно тут адбыўся землятрус, пад час якога прорва і паглынула царкву. Людзі часта прыходзяць на гэтую дзівосную вяршыню.

Бібліятэкар вёскі Дзяцель Лілія Валевіч запісала іншую, не менш цікавую легенду. На паўднёвым усходзе ад вёскі, на беразе ракі Пнёўка, раней знаходзілася сядзіба пана. Упрыгожвала яе вялізная ліпаваая алея, якая захавалася і да на-

вады, любавалася сваім адлюстраваннем. Але аднойчы здарылася няшчасце: дзяўчына не ўтрымалася на беразе і звалілася ў адзін з віроў, у якім, па загадзе пана, сяляне марылі дуб. Вір быў глыбокі, рака хутка зацягнула дзяўчыну ў глыбіню.

Камень-метэарыт

Пан быў зусім забыты горам. Ён вырашыў пахаваць цела дачкі ў раце, а каб труну не змывала хуткай плыню, на яе была апушчана магільная пліта з каштоўных металаў. Некаторыя людзі казалі, што яна была вырабленая з медзі, а нехта – што са срэбра.

Дзяцельская зямля поўніцца легендамі пра прыгожую

Чарнобыльскія скарбы

Нядаўна наведла адзел старажытнабеларускай культуры Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. 26 красавіка там адбылося адкрыццё пастаяннай экспазіцыі «Помнікі этнаграфіі і народнага дэкаратывуна-прыкладнага мастацтва Чарнобыльскай зоны». Яе

марын, Брагін, Нароўля, Ельск, Хойнікі і інш., а таксама на Магілёўшчыне па Касцюковіцкім, Клімавіцкім, Краснапольскім, Слаўгарадскім раёнах. Усяго навукоўцы наведлі каля дваццаці раёнаў і агулам правялі 23 экспедыцыі. Паколькі яны ехалі туды пасля вайскоўцаў, калі шмат чаго было знішчана, то бралі ўсё, што магчыма было вывезці.

Калі збіралі рэчы, хадзілі з дазіметрамі і стараліся браць тое, што было пад стрэхамі, у памяшканнях, куды не трапіў радыяцыйны пыл. Сабраныя рэчы адразу мылі. Потым ужо тут, дзе захоўваюцца рэчы, рабілі замеры, некаторыя прадметы здавалі на праверку. Як вынік – маюцца адмысловыя дакументы на ўсе гэтыя вымярэнні і даследаванні. Увогуле ж, пры дапушчальнай дозе радыяцыі 0,50 мікразіверт у гадзіну, у гэтых музейных прадметаў яе ўзровень не дзе 0,17 – 0,20, максімум 0,25 мікразіверт у гадзіну – гэта палова дапушчальнай дозы.

Былі, дарэчы, і нараканні: маўляў, навошта гэта ўсё збіраць, лепей бы людзям аддалі. Толькі дзе тыя людзі? Яны ўжо былі адселеныя. У нас жа пасля экспедыцыяў засталіся не адныя рэчы, але і фотаздымкі ды відэахроніка – не толькі тое, што пабачылі там, але і працэс закопвання мёртвых вёсак. Было такое, што пасля абследавання навукоўцамі пакінутыя хаты вайскоўцы адразу ж згорталі ў катлаваны і закопвалі, – распавядае Аляксандр.

Нават калі ўявіць сабе гэта, карціна атрымліваецца страшная. І тым больш важна, што дзякуючы экспедыцыям атрымалася захаваць велізарны пласт культуры, побыт цэлага

рэгіёна, які ўжо літаральна не існуе, дзе перарваліся традыцыйныя жыцця, спынілася пераемнасць – і, відаць, ужо не адноўцца.

– Зрэшты, і сам вясковы побыт у наш час ужо стаў нечым незвычайным, – кажа А. Галкоўскі і распачынае экскурсію. – Вось, напрыклад, палескія жорны – даволі ўнікальная з’ява для Беларусі. Паколькі на Палессі мала прыродных камянеў, якія б можна было выкарыстаць на жорны, бралі дубовыя плашкі, туды заганялі аскепкі чугуна і ўжо гэтую аснову выкарыстоўвалі як зерняцёрную. Захоўваюцца ў нас мянташкі, якімі вастрылі косы. Мянташка ўяўляе сабою драўляную лапатку з дзяганальнымі прадольнымі насечкамі, яе мачылі ў вадзе, абсыпалі пяском і так вастрылі касу. Побач – бочка-ляжак для захоўвання зерня, драўляныя борці для пчолаў.

Аляксандр звяртае ўвагу на ткацкі станок – сапраўды архаічную рэч, бо яго верх – паднебнікі мацуюцца не да спецыяльных планак, а да столі (гэта адзіная вядомая ў Беларусі

Палескія жорны

канструкцыя). Побач з ім – дзіцячыя калыскі, ажно чатыры. Адну з іх прывезлі ў калекцыю са Слаўгарадскага раёна – у ёй вырас адзін з непасрэдных удзельнікаў экспедыцыі.

З паездак прывозілі і мэблю, цяпер у адным з куткоў экспазіцыі ўтварыўся бадай што сапраўдны пакойчык. Ураджаюць шыкоўная драўляная шафа і прыгожыя стары посуднік, інкруставаны чорным мораным дубам. Шкло ў яго

дзверцах пабітае, але яго было вырашана не мяняць на новае, паколькі яно, тонкае і няроўнае – мусіць, ручной работы. А гэта акурат той выпадак, калі старое цікавей і даражэй, чым новае.

На сценах – абразы, фотаздымкі, як бадай што ў любой вясковай хаце. Яшчэ адна незвычайная рэч – невялікі куфар, які, магчыма, выкарыстоўваўся для пасагу. Пад яго вечкам гаспадыня запісвала, калі выйшла замуж, калі нарадзіліся дзеці...

Тут, у куточку, сярод разнастайнага хатняга начыння маюцца і ўнікальныя рубялі (рубель – драўляны брусок з ручкай, прыстасаванне для мыцця бялізны), на адным з іх пазначаная дата – 1918 год. Яшчэ адзін – незвычайны, упрыгожаны галавою качкі.

Зрэшты, як ні шмат прадметаў у экспазіцыі, у сховішчы іх яшчэ болей. Паказаць усё няма магчымасці, даводзіцца выбіраць самае цікавае. А я раю, калі ёсць магчымасць, пабачыць усё на свае вочы.

Ніна КАЗЛЕНЯ
Фота айтар

А. Галкоўскі

склалі прадметы побыту, вывезеныя з паўднёва-ўсходняй часткі Беларусі, з вёсак, якія сёння ўжо не існуюць. Хочацца спадзявацца, што колішнія жыхары гэтых вёсак яшчэ жылі ў іншых мясцінах Беларусі, а частка іхніх рэчаў – спехам кінутых, ужо не патрэбных – трапіла ў калекцыю. Пра гэта распавёў малодшы навуковы супрацоўнік аддзела старажытнабеларускай культуры Аляксандр Галкоўскі.

– Экспедыцыі ў раёны, што пацярпелі ад Чарнобыльскай катастрофы, найбольш актыўна ладзіліся ў 1991 – 1994 гадах, а адбываліся ажно да 2000 года. Яны праходзілі па паўднёва-ўсходняй частцы Гомельскай вобласці – гэта Ка-

Г. Выгонная

Ф. Сарока

Брагінчане працуюць і святкуюць

Нашая газета неаднаразова пісала аб праекце «Развіццё патэнцыялу сеткі сямейных клубаў у Чарнобыльскай зоне з мэтай паляпшэння сацыяльна-эканамічнай сітуацыі». Напрыканцы красавіка ў межах праекта на Брагіншчыне адбыўся шэраг мерапрыемстваў.

21 красавіка ў Брагінскім гістарычным музеі з карціннай галерэяй пры ўдзеле клуба «Вдохновение» прайшоў круглы стол па пытаннях захавання гісторыка-культурнай спадчыны і аднаўлення старых традыцыяў. Пад час яго мастак-рэстаўратар вышэйшай катэгорыі Ф. Сарока, які кіраваў рэстаўрацыяй іконы-трышціха «Дзісус» брагінскай царквы Св. Мікалая, распавёў пра асноўныя прыярытэты гэтай працы і паказаў усе этапы аднаўлення іконы, пасля чаго абраз быў перададзены брагінскаму прыходу. Напрыканцы мерапрыемства эксперт праекта Г. Выгонная распавядала пра працэс вяртання лялечнага тэатра «Батлейка» на Брагіншчыну.

На наступны дзень адбылася сустрэча з кіраўнікамі і ўдзельнікамі сямейных клубаў «Матулін ручнік» у вёсцы Буркі і «Мікуляначка» ў вёсцы Міку-

лічы. Гаворка ішла аб тым, што зроблена ўдзельнікамі клубаў у межах падрыхтоўкі да свята «Брагінскі кірмаш».

У сярэдняй школе г.п. Камарын 23 красавіка прайшоў раённы экалагічны турнір, а жыхары Брагіна ў той дзень сустрэліся з мастакамі і фатографамі, якія летас у дзельнічалі ў пленэрах на Брагіншчыне і чые працы прадстаўлены на выстаўцы «Энергія жыцця. Чарнобыль. 30 лет». Пад час сустрэчы аўтары ўзгадалі свае першыя ўражанні, распавядалі пра свае працы і тлумачылі, чаму адлюстравалі ў іх тыя ці іншыя моманты. Адкрыццё выстаўкі адбылося ў Брагінскім музеі 24 красавіка.

А 8 – 9 мая ў горадзе прайшоў «Брагінскі кірмаш», анонс якога «Краязнаўчая газета» давала ў мінулым нумары. Гэтае майскае свята ўзнаўляе традыцыю правядзення кірмашоў, якія ладзіліся ў Брагіне да сярэдзіны XX стагоддзя. У першы дзень свята была магчымасць пабачыць музычныя пастаноўкі і шэраг спектакляў. Цягам другога дня можна было паглядзець рыцарскія баі, убачыць паказ гістарычных касцюмаў.

Паводле інфармацыі арганізатараў

Май

16 – Васіль Вітка (сапр. Крысько Цімох Васільевіч; 1911, Слуцкі р-н – 1996), пісьменнік, крытык, заслужаны дзеяч культуры Беларусі (1970), лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1972) – 105 гадоў з дня нараджэння.

16 – Музей Максіма Багдановіча (Гродна; адкрыты 16 мая 1986 г. як аддзел Гродзенскага дзяржаўнага гісторыка-археалагічнага музея; у 1995 – 2013 гг. існаваў як самастойная ўстанова; з 1 студзеня 2014 г. – Літаратурны аддзел Гродзенскага дзяржаўнага гісторыка-археалагічнага музея), дзяржаўная ўстанова па зборы, захаванні, вывучэнні, папулярызацыі творчай спадчыны М. Багдановіча – 30 гадоў з часу адкрыцця.

17 – Гадулька Васіль Уладзіміравіч (1946, Жабінкаўскі р-н – 1993), паэт, аўтар лірычных вершаў, санетаў, педагог – 70 гадоў з дня нараджэння.

17 – Маркоўскі Стафан Стафанавіч (1886, Украіна – 1949), музыкант, педагог, заснавальнік беларускай школы ігры на ўдарных інструментах – 130 гадоў з дня нараджэння.

18 – «Загляне сонца і ў наша аконца» (Расія; існавала ў 1906 – 1914 гг.), першае легальнае беларускае выдавецкае таварыства (суполка) – 110 гадоў з часу рэгістрацыі.

19 – Алена Іванаўна (1476, Расія – 1513), вялікая княгіня літоўская, каралева польская, жонка вялікага князя літоўскага і караля польскага Аляксандра, дачка вялікага князя маскоўскага Івана III – 540 гадоў з дня нараджэння.

19 – Воранаў Натан Майсеевіч (1916, Магілёў – 1978), жывапісец, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі – 100 гадоў з дня нараджэння.

19 – Жабінкаўскі раённы гісторыка-краязнаўчы музей (в. Малыя Сяхновічы, Жабінкаўскі раён), установа культуры – 5 гадоў з часу адкрыцця.

19 – Цароў Генадзь Яўгенавіч (1941, Расія – 2005), кларнетыст, педагог, заслужаны артыст Беларусі – 75 гадоў з дня нараджэння.

20 – Пашкевіч Мікалай Арсеньевіч (1936, Мядзельскі р-н – 1972), літаратуразнаўца, педагог, краязнаўца – 80 гадоў з дня нараджэння.

20 – Суцько Пётр Пятровіч (1936, Пружанскі р-н – 2010), журналіст, заслужаны работнік культуры Беларусі – 80 гадоў з дня нараджэння.

21 – Аляксандр Тышыньскі (1811, Расія – 1880), польскі літаратуразнаўца, крытык, празаік, у працах якога ёсць матэрыялы пра літаратурнае жыццё ў Беларусі, член АН у Кракаве – 205 гадоў з дня нараджэння.

22 – Рабіновіч Міхаіл Рыгоравіч (1916, Расія – 2000), вучоны-этнограф, археолаг, гісторык, які праводзіў археалагічныя даследаванні тэрыторыі Полацкай зямлі – 100 гадоў з дня нараджэння.

22 – Сляпнёў Юрый Ільіч (1926, Расія – 1965), танцоўшчык, заслужаны артыст Беларусі – 90 гадоў з дня нараджэння.

25 – Бялявіна Валянціна Мікалаеўна (1941, Лёзненскі р-н), вучоны-этнолаг, гісторык, якая вывучае матэрыяльную і духоўную культуру беларусаў, этнасацыяльныя і этнакультурныя працэсы ў асяроддзі гарадскога і сельскага насельніцтва Беларусі, лаўрэат прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь «За духоўнае адраджэнне» (2008) – 75 гадоў з дня нараджэння.

26 – Міжнародная асацыяцыя беларусістаў (Мінск; 1991), грамадскае аб'яднанне навуковага і культурна-асветніцкага напрамкаў дзейнасці, якое яднае даследчыкаў у галіне сацыяльных і гуманітарных навук, выкладчыкаў, дзеячаў культуры і асветы, перакладчыкаў розных краінаў свету, што даследуюць культурна-гістарычную спадчыну, спрыяюць пашырэнню і папулярызацыі ведаў пра Беларусь, садзейнічаюць узмацаванню беларускага народа з іншымі народамі, – 25 гадоў з часу стварэння.

26 – «Узвышша», аб'яднанне беларускіх пісьменнікаў (існавала з 26 мая 1926 па 1 снежня 1931 г.) – 90 гадоў з часу ўзнікнення.

26 – Шапс Аляксандр Лявонцьевіч (1911 – 1965), расійскі рэжысёр, які ў Вялікую Айчынную вайну прымаў актыўны ўдзел у арганізацыі і дзейнасці франтавой брыгады Дзяржаўнага рускага тэатра Беларусі, заслужаны артыст Беларусі, заслужаны дзеяч мастацтваў Расіі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР (1950) – 105 гадоў з дня нараджэння.

27 – Жураўлёў Васіль Пракопавіч (1931, Мсціслаўскі р-н), крытык і літаратуразнаўца, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі імя Якуба Коласа (2002) – 85 гадоў з дня нараджэння.

27 – Руднева Наталля Аляксандраўна (1951, Расія), артыстка оперы, народная артыстка Беларусі, лаўрэат тэатральнай прэміі імя Л. Александровіч (1997), прэміі Беларускага саюза тэатральных дзеячаў «Крыштальная Паўлінка» (2012) – 65 гадоў з дня нараджэння.

27 – Сербай Ісак Абрамавіч (1871, Слаўгарадскі р-н – 1943), этнограф, фалькларыст, археолаг, які вывучаў побыт, матэрыяльную культуру, вусна-паэтычную і музычную творчасць беларускага народа, першым з беларускіх этнографістаў стварыў фотатэку, правадзейны член Інбелкульту – 145 гадоў з дня нараджэння.

27 – Ткач Уладзімір Міхайлавіч (1956, Мінск), баяніст, кампазітар, аранжыроўшчык, заслужаны артыст Беларусі – 60 гадоў з дня нараджэння.

28 – Ян Карловіч (Іван Аляксандравіч; 1836, Літва – 1903), польскі лінгвіст, этнограф, фалькларыст, музыказнаўца, які пэўны час жыў і працаваў у Беларусі, збіральнік мелодыяў беларускіх народных песень, складальнік кніг з беларускімі казкамі, легендамі і паданнямі, акадэмік Акадэміі ведаў у Кракаве – 180 гадоў з дня нараджэння.

28 – Маршак Марыя Пятроўна (1956, Лунінецкі р-н), спявачка, салістка Беларускага дзяржаўнага ансамбля народнай музыкі «Свята», заслужаная артыстка Беларусі – 60 гадоў з дня нараджэння.

Пасвятлела душа

Вывеў матацыкл, сабраўся ехаць да сувязістаў. Ехаў сварыцца: абяцалі прыехаць адрамантаваць тэлефон (ужо другі тыдзень не можам нікуды пазваніць!) – і не едуць.

А тут як на ліха заходзіць на падворак Бомж. З пустым мяшком у руках. Гэта пачалі называць яго ў сяле, калі вярнуўся з турмы, пачаў жыць у пустой бацькоўскай хаце, адзінока, нікому не патрэбны. Як паехаў пасля школы з дому, то толькі цяпер вярнуўся. Сказаў нека суседцы, што жыў у горадзе, меў сям'ю і жонку, але жонка звязалася з іншым, пакінула яго. Перайшоў жыць у рабочы інтэрнат. А вартаваў склад. Аднойчы напалі грабежнікі, звязалі яго. Выявілася, што на склад нядаўна завезлі дарагое медыцынскае абсталяванне. Доўга ішло следства. Злодзей не знайшлі, а засудзілі яго. Следчыя даказалі, што гэта ён іх навёў, бо ляжаў звязаны, але не пабіты. Значыць, не супраціўляўся. Далі восем гадоў. Пасля турмы вярнуўся на радзіму, прытулак знайшоў у бацькоўскай хаце.

– Я вось чаго, Фаміч. Прадай мне кошык бульбы.

Але, убачыўшы мой нахмураны твар, дадаў:

– Я заплачу, не турбуйся...

– Слухай, Мікола, што я табе скажу. Лезь сам у пограб – ты лягчэйшы – і набяры, колькі панясеш. І абыдземся без грошай.

Ён так і зрабіў. Доўга дзякаваў мне. Пасля пайшоў, ускінуўшы ношку на плечы.

Я стаяў, глядзеў яму ўслед, і нека пасвятлела на душы. І расцелася ехаць сварыцца з сувязістамі. Некалі ж прыедуць.

(Апошняя гісторыя ў наступным нумары)

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

ОДА (ад грэчаскага *ode* песня) – жанр лірычнай паэзіі і музыкі. Верш у гонар пэўнай асобы або гістарычнай падзеі, напісаны ў патэтычным, урачыстым стылі.

У беларускай літаратуры 2-й паловы XIX ст. прыкметы оды выявіліся ў такіх творах, як «Усёй групе дабрадзея Старыцкага беларускае слова», «Дабрадзею артысту Манько» Янкі Лучыны, «Дзякую табе, браце, Бурачок Мацею...» А. Гурыновіча ды інш.

Пафасам услаўлення прасякнутыя многія творы савецкіх паэтаў. Да жанру оды можна аднесці вершы «Украіна» Янкі Купалы, «Краіне Саветаў», «Да дня 20-й гадавіны Кастрычніка» Якуба Коласа. Нярэдка паэты выносяць слова «ода» ў назву твора: «Ода балгарскай кухні» Н. Гілевіча, «Ода завочніку» А. Лойкі. Развіваецца таксама жанр сатырычнай оды («Ода квітанцыі» А. Вярцінскага, «Ода футбольнаму мячу» Н. Гілевіча).

ОЗНИЦА – сушня для саладу; саладзілля.

ОПЕРА (італьян. *опера* літаральна складанне ад лац. *опера* праца, выраб, твор) – род музычна-драматычнага твора, прызначанага для сцэнічнага выканання.

Важнейшы элемент оперы – спевы, што перадаюць багатую гаму чалавечых пачуццяў і перажыванняў у найтанчэйшых адценнях.

Выразную сэнсавую і важную кампазіцыйную функцыю выконвае ў оперы лейтматыў. Строй вакальных інтанацыяў раскрывае індывідуальныя псіхічны склад кожнай дзейнай асобы, перадае асаблівасці яго характару і тэмпераменту. У оперы выкарыстоўваюць розныя жанры побытавой музыкі – песню, танец, марш, якія служаць для абмалёўкі фону дзеяння, для стварэння нацыянальнага і мясцовага каларыту, для характарыстыкі дзейных асобаў. Шырока выкарыстоўваюць прыём «абагульнення праз жанр», калі песня і танец становяцца сродкам рэалістычнай тыпізацыі вобраза, выяўлення агульнага ў асобным і індывідуальным. Аркестр сумяшчае розныя планы: падтрымлівае вакальныя партыі і акцэнтнае найбольш важны моманты дзеяння, стварае кантрапункты да таго, што адбываецца на сцэне. Самастойныя аркестравыя нумары ўводзяць слухачоў у эмацыйную атмасферу твора, раскрываюць у агульным выглядзе асноўны драматыргічны канфлікт, падсумоўваюць папярэднія развіццё або выступаюць у карцінна-выяўленчай ролі. Хор стварае побытавы фон дзеяння, выступае своеасаблівым каментатарам падзеяў ці ўвасабляе калектыўны вобраз. Суадносіны розных элементаў, з якіх складаецца опера як адзінае мастацкае цэлае, вар'юецца ў залежнасці ад агульных эстэтычных тэндэнцыяў пэўнай эпохі, пэўнага кірунку, ад канкрэтных творчых задачаў кампазітара.

(Працяг артыкула ў наступным нумары)